
Πρόβλημα συζυγικής ισότητας-ιδιαιτερότητας

«Η δε γυνή, ίνα φοβήται τον άνδρα» (Εφεσ. ε', 33)

του Παναγιώτη Νάκου, επιτ. Επιθ/τή Δ.Ε.

Δημοσιεύουμε την μελέτη του κ. Νάκου πάνω στο αντιφεμινιστικό πράγματι χωρίο ~~της~~ **Επιστολής Απ. Παύλου** ~~Ευαγγελίου~~ που διαβάζεται κατά την τέλεση του θρησκευτικού γάμου. Είναι γνωστή η θέση μας και ο αγώνας που κάναμε για την καθιέρωση του πολιτικού γάμου, αλλά επειδή είναι μεγάλο το ποσοστό εκείνων που προτιμάει ακόμη τον παραδοσιακό θρησκευτικό γάμο, νομίζουμε ότι θα ήταν χρήσιμο να αφαιρεθεί το χωρίο που αναφέρει ο κ. Νάκος στο παρακάτω άρθρο του από τη γαμήλια τελετή.

Ο Απόστολος Παύλος είχε προοδευτικές σχέσεις για την εποχή του ακόμη και για τις σχέσεις των δύο φύλων (π.χ. τα χωρία του Αποστόλου Παύλου σε σχέση με τη μεταχείριση των γυναικών δεν μπορούν να συγκριθούν με ορισμένα χωρία του Δευτερονομίου της Παλ. Διαθήκης, που για πολλά παραπτώματα των γυναικών προβλέπει τον δια λιθοβολισμού θάνατον). Δεν επιτρέπεται να μας διαφεύγει ότι ο Απόστολος Παύλος έζησε πριν από 2.000 περίπου χρόνια και ότι έπρεπε να λάβει υπόψη του την κοινωνική πραγματικότητα και τις αξίες της εποχής του που σήμερα έχουν μεταβληθεί ριζικά.

● **Γράφει** ο απόστολος Παύλος προς Εφεσίους:

«Έκαστος τήν έαυτου γυναικα αγαπάτω ως έαυτού»,

ή δέ γυνή, ίνα φοβήται τον άνδρα (ε' 33)

● **Χρέος** δηλαδή του άντρα είναι ν' αγαπά τη γυναίκα του, σαν τον εαυτόν του, και χρέος της γυναίκας να φοβάται τον άντρα της.

● **Η διαφοροποίηση** της γυναίκας εκφράζεται έντονα και αφήνει ερωτηματικά. Χρησιμοποιούνται δυο σύνδεσμοι της αρχαίας, ένας αντιθετικός και ένας τελικός. Ο αντιθετικός, «δε» διαστέλλει τη γυναίκα από τον άντρα και ο τελικός, «ίνα», αναφέρεται στην αιτία, στο γιατί πρέπει να φοβάται η γυναίκα τον άντρα της. Η αιτία δεν αναφέρεται και πρέπει ν' αναζητηθεί.

● **Αναζήτηση** στα προηγούμενα δε διευκολύνει τη λύση. Χαρακτηρίζεται ο γάμος «μυστήριο μέγα». Αφήνει ο άνδρας πατέρα και μητέρα και προσκολλάται στη γυναίκα και γίνονται

«οι δύο εις σάρκα μίαν» (Εφεσ. ε' 31-32)

Η μία, τώρα, σάρκα μερίζεται με τη διαφοροποίηση του χρέους και προκαλεί εύλογη απορία.

● **Η φράση** σκιάζει τη χαρά της νύφης στην τέλεση του μυστηρίου και η αντίδραση εκδηλώνεται ως δυσαρέσκεια απ' όλες τις γυναίκες με το να παροτρύνουν τη νύφη να πατήσει το πόδι του γαμπρού. Το πάτημα μαρτυρεί το άφοβο της γυναίκας. Έτσι, οι δύο σάρκες δε γίνονται μία, που θα πει ταύτιση ψυχική, αμοιβαιότητα αγάπης και ο γάμος διασαλεύεται στη γένεσή του και «μυστήριο μέγα» δεν υφίσταται. Η ένωση γίνεται με την παρουσία του αγίου πνεύματος και άγιον πνεύμα σε αναμέτρη-

ση δεν νοείται. Έφτασε η φράση να γίνει λαϊκή έκφραση στο στόμα του αντρών. Το λέει και το ευαγγέλιο, ακούτε να λένε, «ή δέ γυνή, ίνα φοβήται τον άνδρα». Επαίρονται, έτσι, για υπεροχή, και κάποιοι φτάνουν σε άπρεπα και άνανδρα φερσίματα, που κάθε άλλο παρά δυο σάρκες σε μια έγιναν με το μυστήριο του γάμου. Ακόμη και τραγουδι έγινε και είναι για κλάματα ν' ακούγεται στη χαρά «άντρας είμαι και θα κάνω ό,τι θέλω ή το κέφι μου θα κάνω!»

● **Στενόχωρη** η θέση της Θεολογίας. Ερμηνεύεται ο φόβος και ο φόβος δεν επιδέχεται ερμηνεία. Είναι λέξη λαϊκής χρήσης από την ομηρική ακόμη εποχή.

● **Κατά** τον καθηγητή Π. Τρεμπέλα, το «ίνα φοβήται ή γυνή τον άνδρα» θα πει να σέβεται και να τιμά η γυναίκα τον άντρα της. Αλλά, αν ο φόβος διαφοροποιεί τη γυναίκα από τον άντρα, το ίδιο διαφοροποιεί και το σέβας και η τιμή. Η ισότητα επιβάλλει αμοιβαιότητα. Αγαπά ο άντρας τη γυναίκα του, σαν τον εαυτό του, το ίδιο ν' αγαπά και η γυναίκα τον άντρα της. Να σέβεται και να τιμά η γυναίκα τον άντρα της, το ίδιο να σέβεται και να τιμά και ο άντρας τη γυναίκα του. Η ερμηνεία, έτσι, γίνεται, για να διασκεδαστεί ο φόβος και ο φόβος δε φυγαδεύεται με την ερμηνεία. Δέστε:

● **Αν σέβας** ίσον δέος, συστολή, υπακοή, εντροπή, ευλάβεια σ' ανώτερο, σεβάσμιο, θείο, το σέβας της γυναίκας προς τον άντρα της θα πει πως η ανθρώπινη αξία μετριέται με το φύλο, πράγμα παράλογο, μια και υπάρχουν γυναικες ισότητες με τους άντρες τους και ανώτερες ακόμη. Σέβας στις συζυγικές σχέσεις θα πει να σέβεται ο άντρας τον εαυτό του, το ίδιο και η γυναίκα και νά 'χουν αλληλοσεβασμό μεταξύ τους.

● **Και αν τιμή**, ίσον αξία, εκτίμηση, η τιμή του άντρα εξαρτάται από τον ίδιο, από την αξία του, οπότε είναι αδιανόητη η τιμή σε απαξία και αυτονόητη η τιμή σε αξία και περιττεύει η υπόμνηση χρέους στη γυναίκα. Και, αν χρέος της γυναίκας είναι να τιμά τον άντρα της, εξίσου χρέος να τιμά και ο άντρας τη γυναίκα, οπότε συντρέχει περιπτώση αμοιβαιότητας, που ενώνει και δε διαχωρίζει.

● **Στην** ίδια επιστολή και στο ίδιο θέμα διαφοροποιεί τη γυναίκα και σ' άλλα χωρία ο Παύλος και επιβάλλεται η συσχέτιση και συνεξέταση. Δέστε:

— Η ανύπαντρη γυναίκα εντάσσεται στο γενικό κανόνα.

«ύποτασόμενοι άλλήλοις εν φόβω Χριστού» (Εφεσ. ε' 21).

— Η ύπανδρος διαφοροποιείται. Γι' αυτή ισχύει η υποταγή στον άντρα:

«αί γυναίκες τοίς ιδίοις άνδράσιν ύποτάσσεσθε ως τῷ Κυρίῳ» (Εφεσ. ε' 22).

— Και ο λόγος της υποταγής στον άντρα το

«ὅτι ὁ άνήρ ἔστι κεφαλή της γυναικός, ως καί ὁ Χριστός κεφαλή τῆς ἐκκλησίας», και, «ὡσπερ ἡ ἐκκλησία ύποτάσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καί αι γυναίκες τοίς ιδίοις άνδράσιν εν παντί» (Εφεσ. ε' 23, 22).

— Δεν ξεχνά και τους άντρες ο Παύλος. Μένει στη διαφοροποίηση, στην αγάπη, κατά την αγάπη του Χριστού στην εκκλησία:

«οι άνδρες αγαπάτε τας γυναίκας ἑαυτών, καθώς καί ὁ Χριστός ἠγάπησε τήν ἐκκλησίαν καί ἑαυτόν παρέδωκεν ὑπέρ αὐτῆς» (Εφεσ. ε' 25).

● **Αλλά** γάμος δε θα πει να διαβαστούν τα γράμματα της εκκλησίας, κατά τη λαϊκή έκφραση, θα πει κατανόηση, εμβάθυνση

στα γράμματα και ένας Θεός ξέρει, αν τα πρόσεξε ποτέ κανένας στεφανωμένος. Ευθύνη βαρύνει και τους τελούντες το μυστήριο, αν δε γίνεται μυστήριο στις ψυχές ο γάμος. Συγκεκριμένα, παρατηρώ:

— Το «υποτασόμενοι ἀλλήλοις», θα πει αμοιβαιότητα, συναντίληψη σε ό,τι ενώνει και δε χωρίζει, σε ό,τι σφιχτοδένει με αγάπη και θυσία, και αξίζει να μην το ξεχνούν ποτέ οι χριστιανοί και ιδιαίτερα οι σύζυγοι.

— «ἐν φόβῳ Χριστοῦ» θα πει πως η αθέτηση της αμοιβαιότητας στην υποταγή τιμωρείται από το Χριστό και ο φόβος της τιμωρίας είναι έργο δικαιοσύνης, αποτρέπει από το κακό και επιτελεί έργο αγωγής.

— Η υποταγή της γυναίκας στον άντρα της, «ὡς τῷ Κυρίῳ» θα πει υποταγή σα να γίνεται στον Κύριο, ο Πάυλος, όταν λέει «ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα». Δε λέει να τον φοβάται για την τιμωρία, γιατί εξυπακούεται η τιμωρία, μια και γίνεται λόγος για φόβο. Δεν ήθελε, έτσι, ερμηνεία ο φόβος με σέβας και τιμή.

— Υποταγή «ἐν παντί» θα πει σ' όλα υποταγή, και, αν ναι, θα πει πως ο άντρας έχει το αλάθητο και το αναμάρτητο και ορθοτομεί το λόγο της αλήθειας, οπότε επιβάλλεται στη γυναίκα η υποταγή. Ως ανύπαντρη έχει κεφάλι να υποτάσσεται στο Χριστό, ως ύπανδρος δεν έχει κεφάλι δικό της παρά το κεφάλι του ανδρός της και αυτό λέγεται εβελοδοουλεία και αντίκειται σ' αυτό που λέει ο Σειράχ ότι ο Θεός «ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ἄνθρωπον καὶ ἀφήκεν αὐτὸν ἐν χειρὶ διαβουλιου αὐτοῦ» (ιε', 14), αντίκειται και στο του Χριστού «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν» (Μαρκ. η' 34)

— Σχετίζεται η υποταγή της γυναίκας με την υποταγή της εκκλησίας στο Χριστό, αλλά, αν εκκλησία ἴσων οι χριστιανοί, εκκλησία είναι και οι γυναίκες, οπότε άντρες και γυναίκες οφείλουν υποταγή στο Χριστό. Και, αν ο Χριστός είναι κεφαλή της εκκλησίας, είναι κεφαλή, γιατί είναι ο ιδρυτής της και ο σωτήρας της, οπότε δεν υπάρχει συσχέτιση με δικαίωμα του άντρα να ἴναι κεφαλή στη γυναίκα του, μια και δεν την έφτιαξε αυτός και ούτε μπορεί να ἴναι σωτήρας της. Αντίθετα,

«Σοφαὶ γυναῖκες ὠκοδόμησαν οἶκους» (παροιμ. ιδ' 1)

«Μακάριος ὁ συνοικῶν γυναικὴ συνετή» (Σειράχ εφ ε', 8)

● **Και** ο Πέτρος ζητά υποταγή των γυναικών στους άντρες τους, αλλά τη ζητά ως αποστολή χριστιανική, για να κερδίσουν τους άντρες τους και να τους φέρουν στο σωστό δρόμο με τη χριστιανική συμπεριφορά τους (Α' γ' 1)

● **Ας σημειωθεί** πως ο φόβος της γυναίκας στον άντρα της είναι η εξαίρεση στον κανόνα και κανόνας είναι η αμοιβαιότητα στην Αγία Γραφή. Μόνον ο Πάυλος κάνει

λόγο και για φόβο της γυναίκας στις σχέσεις με τον άντρα της. Το «και για φόβο» θα πει όχι αποκλειστικά φόβο, μια και μιλά και για αμοιβαιότητα και η αμοιβαιότητα ενυπάρχει στο χριστιανικό πνεύμα. Δέστε:

— «πάντες γάρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστί διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»

«οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γάρ εἶστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (Γαλατ. γ' 26, 28)

Δεν υπάρχει δηλαδή διαφορά ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα, μια και οι δυο είναι παιδιά του Θεοῦ, ισάξια μεταξύ τους, ισάξια για το Θεό πατέρα.

— «Τῆ γυναικὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφειλομένην εὐνοίαν ἰσοτιμίας» (Α' Κορινθ. ζ, 3)

Πλήρη αμοιβαιότητα δηλαδή. Ὅ,τι οφείλει ο άντρας στη γυναίκα, το ίδιο οφείλει και η γυναίκα στον άντρα.

— «μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ» (Εφεσ. δ', 2)

Προέχει δηλαδή η ενότητα και για την ενότητα της αγάπης χρειάζεται ισομοιότητα ανοχής, ν' ἀνεχεται ο ένας τα ελαττώματα του άλλου με ταπεινοφροσύνη, πραότητα, μακροθυμία. Στην περίπτωση αυτή δεν έχει θέση η υποταγή της γυναίκας στον άντρα, μια και η ανοχή είναι αμοιβαία και σημαίνει υποταγή κοινή στην αγάπη.

— «Φόβος οὐκ ἐστὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλὰ ἡ τελεία ἀγάπη ἐξωβάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει, ὁ δὲ φοβούμενος ὀφείλει ἐν τῇ ἀγάπῃ» (Α' Ιωαν. δ' 18).

Η αμοιβαία αγάπη δηλαδή προάγει τη συζυγική ζωή στην αρετή και τελειότητα, ενώ ο φόβος σημαίνει «κόλασιν», που θα πει τιμωρία και με τιμωρία δεν τελειοποιείται κανείς στην αγάπη.

— «πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται» (Ματθ. ζ', 12).

Κάνε δηλαδή ὅ,τι θέλεις να σου κάνουν και μην κάνεις ὅ,τι δε θέλεις να σου κάνουν. Στην περίπτωση αυτή η γυναίκα οφείλει ν' αγαπά τον άντρα της, μια και θέλει να την αγαπά και κείνος, και ο άντρας οφείλει να μη θέλει να τον φοβάται η γυναίκα του, μια και δε θέλει κι αυτός να φοβάται τη γυναίκα του. Η αμοιβαιότητα είναι πυξίδα αγάπης και ανθρωπιάς.

● **Και τώρα** το ερώτημα-πρόβλημα, πως και γιατί ζητά ο Πάυλος, μόνον αυτός, να φοβάται η γυναίκα τον άντρα της, αφού ξέρει το νόμο της αμοιβαιότητας; Το «φοβάται» εκφέρεται με κυριολεξία και δεν επιδέχεται ερμηνεία, όπως ειπώθηκε ανωτέρω.

● **Ερμηνεία** θέλει το γιατί και το γιατί βρίσκεται στην ελληνομάθεια του Παύλου, ελληνομάθεια, που δεν είχαν οι άλλοι απόστολοι. Μόνον ο Πάυλος μπορούσε να μιλήσει στον Ἄρειο Πάγο και να προβληματίσει τους φιλοσόφους να τον προσέξουν. Ο Θεός, είπε, είναι πολύ κοντά μας, τόσο, που μέσα σ' αυτόν, σαν πνευματική ατμό-

σφαιρα, ζούμε και κινούμαστε και υπάρχουμε. Είμαστε γενιά του Θεοῦ. Αυτά τα είπαν και μερικοί από τους δικούς σας ποιητές:

«ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καὶ τινες τῶν ἡθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν» (πραξ. ιζ' 28).

Ανέφερε ο Παῦλος από τον Ἄρατο το στίχο

«ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν»

και από του Κλεάνθη το στίχο «τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν»

● **Η ελληνομάθεια** του Παύλου θα μας φέρει και στον Ὀμηρο πιο κάτω και θα φωτιστεί πληρέστερα η διαφοροποίηση της γυναίκας με το φόβο.

● **Η διαφοροποίηση** έχει σχέση με την ιδιαιτερότητα της γυναίκας. Μιλούμε για ισοσύτητα και η ισότητα στην ισότητα νοείται, και, μια και υπάρχει και ανισότητα, θα πρέπει να βρεθεί λύση συμφιλίωσης της ισότητας με την ανισότητα. Ἐχει και η ανισότητα το λόγο της στη ζωή και δεν πρέπει να παραβλέπεται.

● **Η ανισότητα** δεν αμφισβητείται, μια — και υπάρχει και ψυχολογία ατομικών διαφορών,

— και, κατά τον Παῦλο, «ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅς μὲν οὕτως ὅς δὲ οὕτως» (Α' Κορ. ζ' 7).

— και, κατά το Χριστό, διαφέρουν οι άνθρωποι στα χαρίσματα, αφού ο Θεός «ὡ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὡ δὲ δύο, ὡ δὲ ἓν, ἕκαστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν» (Ματθ. κε', 15).

— και, κατά τον Ὀμηρο, οι Φαίακες ἦταν αμίμητοι χορευταράδες. (Ὀδυσ. θ' 397)

— και, κατά το λαό, όλα τα δάκτυλα δεν είναι ἴσα, και, αν ἦταν, θα ἦταν ἀχρηστα.

● **Ανισότητα** θα πει ιδιαιτερότητα και ισοτιμια θα πει σκοπιμότητα. Ἄνθρωπος ο άντρας, ἄνθρωπος και η γυναίκα, αλλά ἄλλος ο άντρας, ἄλλη η γυναίκα. Διαφορετικά, δε θα ἦταν δύο πρόσωπα. Αφού και ο Θεός προβληματίστηκε στο θέμα. Δε σχεδίασε από την αρχή δύο πρόσωπα. Ἐφτιαξε πρώτα τον άντρα, και, σαν εἶδε πως δεν ἦταν καλὸ νά ἴναι μόνος, ἔφτιαξε τη γυναίκα βοηθό. Μόνος δεν εἶχε αὐτάρκεια, με βοηθό θα εἶχε ὅ,τι δεν εἶχε, το ίδιο και η γυναίκα, και, έτσι, θα εἶχε ο ένας την ανάγκη του άλλου για αλληλοσυμπλήρωση. Στη διαφοροποίηση ἐγκείται η σοφία του Θεοῦ για εξασφάλιση ανέφελης συζυγικής ζωής. Χαρακτηριστική και η διαφοροποίηση της κατασκευής. Δὲν ἔφτιαξε την Εὐα από χῶμα ὅπως τον Αδάμ. Την ἔφτιαξε από μια πλευρά του και πέτυχε συνύπαρξη ομοιότητας και ιδιαιτερότητας για αναγκαιότητα συνύπαρξης. Τα υλικά της κατασκευής διαφοροποιούν την ψυχοσύνθεση. Από χῶμα ο άντρας, τραχύς, επιθετικός, σκληρός, ανυπόμονος, ανθεκτικός στο χαράκρηρα. Από την πλευρά του άντρα η γυναίκα, εξευγενισμένα υλικά η σάρκα και τα

κόκαλα, λεπτή, συναισθηματική, υπομονετική, στοργική αυτή η χαρακτήρα.

● **Η ιδιαιτερότητα** στην ψυχοσύνθεση έχει σχέση με τον όρο να φοβάται η γυναίκα τον άντρα. Θέλει να πει πως η συζυγική ζωή δεν είναι πάντα ανέφελη. Υπάρχουν και διχογνωμίες και βίαιες συγκρούσεις και σ' αυτές η μαχητική αναμέτρηση αποβαίνει σε βάρος της γυναίκας. Στις περιπτώσεις αυτές ο φόβος προφυλάσσει τη γυναίκα. Με αυτοσυγκράτηση δεν πιάνει τ' άκρα και κυριαρχεί στην κακιά ώρα με μετριότητα, υποχωρητικότητα, με στρατηγική υπομονής και γλυκιάς γλώσσας. Η λυγαριά στην κατεβασιά του χειμάρου γλιτώνει το ξεριζώμα με λύγισμα. Στην καταιγίδα όποιος δίνει στόχο δέχεται τον κεραυνό!

● **Στην ιδιαιτερότητα** αναφέρεται και ο Όμηρος και μας λέει πότε και γιατί πρέπει να φοβάται η γυναίκα τον άντρα της. Ο Παύλος ξέρει τον Όμηρο, όπως ήξερε και τον Άρατο και τον Κλεάνθη, και βρίσκει συνταιριασθή την ελληνική με τη χριστιανική συζυγική σχέση και την εκθέτει στους Εφεσίους, παίρνοντας αφορμή από περιστατικό ανάλογο με κείνο της Ήρας-Δία, που θ' αναφερθεί πιο κάτω.

● **Για τον άνδρα** λέει ο Όμηρος:

«δστις άνήρ αγαθός και έχεφρων τήν αυτού φιλέει και κήδεσται» (Ιλ. 7 341-342). Ο καλός δηλαδή και φρόνιμος-συνετός άντρας αγαπά και φροντίζει τη γυναίκα του.

● **Ο Παύλος** λέει:

«εκάστος τήν έαυτου αγαπάτω, ως έαυτόν» (εφεσ. ε', 32).

Ταύτιση δηλαδή θέσεως Ομήρου-Παύλου στο θέμα της αγάπης του άντρα προς τη γυναίκα. Η διαφορά είναι φραστική. Έμφαση στον Όμηρο τα δύο ρήματα «φιλέει» και «κήδεσται», έμφαση στον Παύλο το είδος της αγάπης, «ως έαυτόν».

● **Για τον άνδρα** προβάλλει και πρότυπα αντρών ο Όμηρος ως υπόδειγμα αγάπης σε αμοιβαιότητα αγάπης γυναικών. Κορυφαίοι δύο ο Αλκίνοος και ο Δυσσέας, ιδιαίτερα ο Δυσσέας:

— **Για τον Αλκίνοο** λέει:

... Ο Αλκίνοος πήρε... γυναίκα την Αρήτη· την τίμησε, όσο δε τιμήθηκε καμιά στον κόσμο, απ' όσες κυβερνημένες απ' τους άντρες τους, τα σπίτια τους κοιτάζουν. Έτσι τιμήθηκε εκείνη ολόκαρδα και μνίσκει τιμημένη κι απ' τα παιδιά της κι απ' τον άντρα της τον ίδιο, τον Αλκίνοο, κι απ' το λαό, που την αγάπη του τη δείχνει, σα διαβαίνει... χαιρετώντας τη, και σα Θεά τη βλέπει. Μα έχει κι αυτή μυαλό τετράγωνο και σε όσους έχει αγάπη - κι άντρες ακόμα - τις αμάχες τους μπορεί να ξεδιαλύει.

(Οδυσ. η' 64-74, μετ. Καζαντζάκη-Κακριδή)

Δικαιολογημένη δηλαδή η τιμή από άντρα, παιδιά, λαό στην Αρήτη, μια και ήταν μυαλωμένη σε βαθμό που να συμφιλιώνει και αντρόγυνα, που είχαν προ-

βλήματα στις σχέσεις τους. Σαν την Αρήτη υπάρχουν πόσες και πόσες γυναίκες στον κόσμο, και, αν ναι, πως και γιατί έχουν ανάγκη από ευλογία στην εκκλησία να φοβούνται τον άντρα; — **Για το Δυσσέα** λέει σε διάλογο Δυσσέα-Καλυψώς:

● **Καλυψώ:**

...αρχοντογέννητε, πολύτεχνη Οδυσσέα, έτσι λοιπόν ξανά στο σπίτι σου, στη γη την πατρική σου τώρα γοργά να πας πεθύμησες; Ας είναι, γεια χαρά σου! Μονάχα, να κάτεχες στα φρένα σου τα βάσανα που η μοίρα να σύρεις, γράφει, πριν τα χρώματα τα πατρινά πατήσεις, εδώ θά απόμενες, κοιτάζοντας το σπήλιο μαζί μου, και θά 'σουν από πάνω αθάνατος, κι ως έχεις τόσο πόθο να ιδείς το ταίρι σου, που στέλειωτα σε τυραννά ο καημός του. Θαρρώ από κ ε ι ν η ε γ ω χ ε ι ρ ό τ ε ρ η στην ηλικία δεν είμαι κι ουδέ στο ανδριμμά· κι αταίριαστο να παραβγαίνουν θά 'ταν έτσι κι αλλιώς θνητές με αθάνατες στην ηλικία, στην όψη.

● **Δυσσέας:**

Θεά σεβάσμα μη μου οργίζεσαι· κι εγώ καλά το ξέρω· αλήθεια, η Πηνελόπη η φρόνιμη δε δύναται ποτέ της στην ομορφιά και στο παράστημα να παραβγεί μαζί σου· τι είναι θνητή, μα εσύ κι αθάνατη κι αγέραστη λογίεσαι. Μα κι έτσι θέλω κι ακατάπαυτα με δέρνει ο πόθος πίσω να στρέψω, την ημέρα κάποτε να ιδώ του γυρισμού μου. Κι αν τύχει πάλε και με τσάκιζε Θεός στο πέλαο μέσα, βαστά γερή καρδιά στα στήθια μου κρατώ και θα βαστάξω.

(Οδυσ. ε' 204-222, μεταφ. Καζαντζάκη-Κακριδή).

ρωτά και τη μάνα του σε επικοινωνία με τον Άδη:

... πες μου για το ταίρι μου, ποια η γνώμη, ποιος ο νους της;

Και κείνη απαντά:

Και βέβαια εκείνη πάντα βρίσκεται στο σπίτι σου κλεισμένη και κάνει υπομονή κι αγλύκαντες μια μια ν' αποδιαβαίνουν θωρεί τις νύχτες και τις μέρες της, στα δάκρυα βούτηγμένη!

(Οδυσ. λ' 177-183, μεταφ. Καζαντζάκη-Κακριδή).

Στο γυρισμό:

Εκείνος, «την ακριβή πιστή γυναίκα του στην αγκαλιά κρατούσε.

Εκείνη, « Όμοια αντρανίζοντας το ταίρι της χαιρόταν» (Οδυσ. Ψ 232-239).

● **Για τη γυναίκα** ο Όμηρος αποφαίνεται με περιστατικό για το φόβο της γυναίκας. Εξιστορεί μάλωμα της Θεάς Ήρας με τον άντρα της το Θεό Δία, τον πατέρα των Θεών και των ανθρώπων. Πρόκειται για επεισόδιο, που θα πρέπει να το ξέρει κάθε γυναίκα και να μην το ξεχνά σε ανάλογες δικές της περιπτώσεις. Δέστε:

— **Αίτημα** της Θεάς Θέτιδας, της μάνας του Αχιλλέα.

«Πατέρα Δία, ποτέ μου αν σ' εύφρανα

στους αθάνατους μέσα με λόγο για με πράξη, επάκουσε την πεθυμιά μου ετούτη: Το γιο μου τίμησε, που η μοίρα του να ζήσει γράφει απ' όλους πιο λίγο, κι όμως ο Αγαμέμνωνας ο πρωταφέντης τώρα τον καταφρόνησε, τι του άρπαξε το αρχοντομοίρι απός του. Όμως, Ολύμπιε Δία βαθύγγωμε, τίμησε εσύ το γιο μου στους Τρώες τη νίκη τώρα δίνοντας, ως που να πουν κι οι Αργίτες να τον τιμήσουν και τιμώντας τον ξεπλερωμή να δώσουν.

— **Στενάχωρο** αίτημα για το Δία

«... όμως ο Δίας δε μίλησεν...

μόνον βουβός πολλήώρα εκάθονταν· κι η Θέτη, ως τα κρατούσε αποεαρχής, τα γόνα του 'σφιγγε το μίλησέ του πάλι: Ξάστερα δώσε μου το λόγο σου και στρέξε αυτά που σου 'πα, για αρνήσου μου, τι εσύ δε σκιάζεσαι κανένα, για να ξέρω καλά, η Θεά πως είμαι η πιο παρριγμένη.

— **Δυσφορία** του Δία, θετική απάντηση Συχύστη τότε ο Δίας κι απάντησεν...

Ωχού! μεπελάδες! Σε φαγώματα με βάζεις με την Ήρα, που θα μ' αγκυλοχεύει. Έτσι κι αλλιώς μες στους αθάνατους, Θεούς θυμώνει εκείνη μαζί μου, τάχα πως στον πόλεμο τους Τρώες συντρέχω πάντα. Μα τώρα εσύ τραβήξου γρήγορα, δε θέλω να σε νιώσει η Ήρα, κι εγώ όλα που μελέτησες θα τα γνωιστώ να γένουν.

— Ξιφουλκεί η Ήρα όλο χολή.

... Δεν είχαν όμως ξεφύγει της Ήρας τη ματιά και τό 'ξερε πως μίλησε μαζί του η Θέτη...

κι ευτής... του μιλά και τον κεντρίζει: Ποιος πάλε από τους Θεούς, δολόγγωμε, τα ταίριαξε μαζί σου; Πάντα σου αρέσει αλήθεια αλάργα μου καθούμενος να κλώθεις διαλογισμούς κρυφούς κι απόφασες να παίρνεις, και ποτέ σου το πού 'βαλες στο νου δε θέλησες να μου το πεις και μένα.

— **Απάντηση** ήρεμη, απολογητική του Δία

Ήρα, το κάθε που στοχάζομαι καθόλου μην τ' ολοπίξεις να σου το φανερώνω· δύσκολο, γυναίκα μου κι ως είσαι. Αλήθεια, ό,τι είναι που δε θά 'βλαφτε να μαθευτεί, κανένας πριν από σένα, μήτε αθάνατος μήτε θνητός, θα μάθει. Μα αυτό που χώρα απ' τους αθάνατους στο νου μου εγώ θα βάλω, μη θες να το ρωτάς ανώφελα και μην ψιλοσκαλίζεις.

— **Ανταπάντηση** της Ήρας εριστική... Τρομερότατε, τι λόγια αυτά που κρένεις; Ποτέ να σε ρωτώ δε θέλησα και να ψιλοσκαλίζω, μόν ό,τι θες μπορείς ανέγνωισα να στοχαστείς μονάχος. Μα τώρα τρέμω μες στα σπλάχνα μου, μη σ' έχει καταφέρει η Θέτη...

τι σύναυγα κοντά σου εκάθισα και σού 'πιασε τα γόνα, κι αλήθεια εσύ θαρρώ της έταξες στον Αχιλλέα να δώσεις τι-

μή, κι Αργίτες γύρω στ' άρμενα περισίους ν' αφανίσαις.

— **Ανταπάντηση** του Δία σε σκληρή γλώσσα.

Δαιμονισμένη! πάντα το κακό στο νού σου! Δε γλιτώνω! Όμως χαμένοι πάνε οι κόποι σου και μόνο απ' την καρδιά μου μακραίνεις. Τόσο το χειρότερο για σένα, λέω. Κι αν έτσι μαθές ως τ' άπες τούτα εγίνηκαν, **έτσι μου αρέσει εμένα!** Μόν' κάθου κι άκουε κάθε λόγου μου, και μη μου βγάζεις άχνα, μην έρθω αυτού και ρίξω απάνω σου τ' ανικητά μου χέρια, και τότε πια δε θα σε γλίτωναν όλοι οι Θεοί του Ολύμπου.

— **Ο Φόβος συνεντίζει την Ήρα.**

... η σεβάσσια δειλίασε... Ήρα ομπρός του, και κόμπο την καρδιά της δένοντας δίχως μιλιά εκαθόταν:

— Η στάση των άλλων Θεών

μα κι οι άλλοι αθάνατοι επικράθησαν στον Δία το αρχονταρική.

— **Παρέμβαση** του γιού Ήφαιστου για συμφιλίωση.

Τότε ο λαμπρός τεχνίτης Ήφαιστος πήρε να λέει μπροστά τους, για να γλυκάνει τη μητέρα του την κρουσταλόχερη Ήρα. Ωχού μπελάδες που μας πλάκωσαν αβάσταχτοι, αν οι δυο σας για τους θνητούς εδώ συχύζεστε, κι αμάχες και φοβέρες μες στους αθάνατους ασκώνετε, και μήτε θα χαρούμε γλυκό ψωμί, τι αλήθεια δαίμονας κακός μας δυναστεύει. Μια γνώμη θά'δινά στη μάνα μου, κι ας το νογάει κι απή της: Το Δία τον κύρη να καλόπιανε, να μην αρχίσει πάλε μαλώματα και το τραπέζι μας κάνει άνω κάτω, ως τρώμε: τι αν θέλει του Ολύμπου ο αστραπόχαρος αφέντης απ' τους θρόνους να μας πετάξει... τι στη δύναμη πολύ τρανότερός μας. Μόν' έλα τώρα εσύ, **καλόπιασ' τον και γλυκομίλησέ του**, και τότε ευτύς ο αφέντης του Ολύμπου θά'ναι καλός μαζί μας.

Έτσι είπε, και πηδώντας έβαλε στις ακριβής του μάνας τα χέρια κούπα διπλογούβωτη, κι αυτά της λέει λόγια: Υπομονέψου τώρα, μάνα μου, βάστα, κι ας έχεις πίκρα, μη λάχει και σε ιδώ και δέρνεσαι και δεν μπορέσω χέρι να σου δώσω, μ' όλη την αγάπη μου, κι ας σε πονά η καρδιά μου: τι αλί σε κείνον που με του Όλυμπου τον Ρήγα θα τα βάλει! Κι άλλη φορά, που νά'ρθω θέλησα βοηθός σου, από το πόδι μ' έπιασε αυτός κι από το αθάνατο με πέταξε κατώφλι: όλη τη μέρα, ως το βασίλειμα του γήλιου, εγκρεμιζόμουν ως που στη Λήμνο πια σαριάστικα με την ψυχή στο στόμα, κι ευτύς ως έπεσα, με πήρανε να με γνοιαστούν οι Σίντες.

Έτσι είπε, κι η Θεά, αχνογέλασεν, κρουσταλλόχερη Ήρα, κι αχνογελώνας μες στα χέρια της πήρε απ' το γιο την κούπα.

Κι αυτός απ' το κροντήρι ανάσερνε και

μοίραζε στους άλλους - δεξιά μεριά - θεούς αθάνατο γλυκό κρασί να πιούνε.

— Χαρά και ευθυμία επεκράτησε και **σαν βράδυνασε** —

Ο Δίας... στην κλίνη του τραβούσε εκεί που ως τώρα πάντα, ως τού'ρχονταν ύπνος γλυκός κοιμόταν. Κει πάνω, **ανέβη κι η χρυσόθρονη σιμά του επλάγιαζε Ήρα.**

● **Ανάλυση** του περιστατικού Δία-Ήρας.

Σε μια συζυγική διαφωνία, θέλει να πει ο Όμηρος, εκθέτοντας τον καυγά Δία-Ήρας, δεν είναι το τι θα πει καθένας από τους δυο, αλλά το πως θα το πει, **ιδιαίτερα η γυναίκα.** Πρέπει να μην ξεχνά, πως:

— **κατά τον Παύλο**, τα λόγια πρέπει νά'ναι πάντα νόστιμα, σαν το αλατισμένο φαγητό. «πάντοτε έν χάριτι όλατι ήρημένα» (Κολ. δ' 6),

— **κατά τον Ιάκωβο**, η γλώσσα, μικρή αυτή, μοιάζει με λίγη φωτιά που προκαλεί πυρκαγιά. «Ή γλώσσα μικρόν έστί, ίδού ό-λίγον πύρ ήλικην ύλην άνάπτει» (γ' 5).

— **κατά τον Όμηρο**, τα λόγια πρέπει να'ναι γλυκά σαν εκείνα του Νέστορα πού'ταν πιο γλυκά κι απ' το μέλι (Ιλ. Α 248-249).

— **κατά το Ζήνωνα**, τα λόγια πρέπει να βαφτίζονται στο νου πρώτα και ύστερα να λέγονται (Πλουτάρχου Φωκίων).

— **κατά το λαό**, η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακεί.

Με καλύτερη γλώσσα δε θα βρισκόταν η Ήρα στην αξιολύπητη θέση που βρέθηκε. Ο φόβος δεν πρέπει νά'ναι η κατάληξη για τα χειρότερα, αλλά αρχή, πρόβλεψη, προφύλαξη για να μην έλθει κάποια στιγμή το αναπόφευκτο. Η Ήρα ήταν **εριστική** και **προκάλεσε την οργή του άντρα** της με λόγια προσβλητικά. Ήταν αμετάθετη σε ό,τι αυτή ήθελε και έπιασε τ' άκρα. Το καθετί έχει όρια και η υπέρβαση λεγόταν «ύβρι» από τους αρχαίους και ήταν αξιοκατάκριτη πράξη. Αφού και τα στερεά θράβουνται, αν παραβιαστεί το όριο ελαστικότητας που έχουν από τη φύση. Σφάλμα και ότι το μάλωμα έγινε μπρος στους Θεούς και έπρεπε, τόσο η Ήρα όσο και ο Δίας, νά'χουν αυτοσυγκράτηση. Ο Όμηρος στέκεται στην Ήρα και δίνει τη λύση με όσα λέει στη μάνα του ο Ήφαιστος. Το **«υπομονέψου»** και το **«καλόπιανε»**, μια κι έγινε το κακό και δεν έπρεπε να γίνει το χειρότερο, που ήταν τα χέρια τ' ανίκητα, ήταν ό,τι έπρεπε για τη στιγμή εκείνη. Όλα για τη ζωή κι η υπομονή θαυματουργική. Έκαμε την Ήρα να γελάσει. Η αγάπη «πάντα υπομένει» λέει ο Παύλος (Κορινθ. Α' ιγ', 17). Και ο Ιάκωβος λέει «ή υπομονή έργον τέλειον έχέτω, ίνα τέλειοι και όλόκληροι έν μηδενί λειπόμνοι» (α', 4). Και ο Ξολωμός με το στόμα της Μεσολογγίτιως είπε: «Μεγάλο πράμα η υπομονή. Ας πιας την έπεμψε ο Θεός: κλει θησαυρός είναι εκείνη. Εμείς πρέπει νά'χουμε υπομονή» (Ελ. Πολ. Β' 7).

● **Συσχέτιση** του επεισοδίου Δία-Ήρας

με το χωρίο του Παύλου,

«έκαστος την έαυτού γυναίκα αγαπάτω ως έαυτου;

ή δέ γυνή, ίνα φοβήται τον άνδρα» (Εφεσ. ε, 33).

Το χωρίο είναι κομμένο στα μέτρα του επεισοδίου, διαφορετικά δεν είχε θέση το «ίνα φοβήται», μια και είχε πει το «υποτάσσεσθε». Ταιριάζει, εξάλλου, ως απάντηση για σχετικά περιστατικά σε χριστιανικά αντρόγυνα.

● **Επίλογος. Κλείνω:**

α) με την ευχή του Ομήρου στην Ναυσικά. Την έβαλε στο στόμα του Οδυσσέα, που την πίστευε και την είχε βίωμα στην ψυχή του.

Είπε στην παρθένα:

«Ότι ποθεί η καρδιά σου, άντρα και σπίτι και το μόνιασμα ποτέ να μη σας λείψει

το ζηλευμένο: τι δε βρίσκεται στον κόσμο άλλο τόσο τρανό καλό, παρά το σπίτι με μια μονάχα γνώμη

να κυβερνάει μαζί το αντρόγυνο, τρανή χαρά στους φίλους

και στους οχτρούς καημός, μα πιότερο τι αξίζει στοι τους νοιώθουν».

(Όδυσ. ζ 181-185, μεταφ. Καζαντζάκη-Κακριδή).

β) Με το σκεπτικό του Ευριπίδη στη Μήδεια:

«ήπερ μεγίστη γίνεται σωτηρία, όταν γυνή πρός άνδρα μή διχοστατή» (συχ. 14-15)

Μεγάλη καλοτυχία στο σπίτι, αν στο ζευγάρι διχογνωμιά δε βρίσκεται (μεταφ. Λεκατσά)

γ) με τη σύσταση του Πέτρου στους άντρες.

«Οι άνδρες συνοικούντες κατά γνώιν ως **ασθενέστερω σκεύει** τω γυναικείω απονέμοντες τιμήν, ως και συγκληρονόμοι Χάριτος ζωής εις το μη εγκόπτεσθαι τας προσευχάς υμών» (Α' γ' 7).

● Το **«συνοικούντες»** δε θα πει να συγκατοικείτε, να συζήτε θα πει και να ζήτε μαζί, να ζήτε σφιχτοδεμένοι ψυχικά.

● Το **«κατά γνώιν»** θα πει πως η αρμονική συζυγική ζωή θέλει φρόνηση και σύννεση του άντρα, για να μη βλέπει τη γυναίκα από ψηλά σαν κτήμα του και της φέρεται εγωιστικά, βία, βάρβαρη, οπότε διαταράσσεται η οικογενειακή συζυγική γαλήνη.

● Το **«ως ασθενέστερω σκεύει τῷ γυναικείω»** θα πει ιδιαιτερότητα της γυναίκας για ιδιαιτερότητα συμπεριφοράς του άντρα προς αυτήν. Επιπρόσθετος δηλαδή λόγος για λεπτή συμπεριφορά του άντρα προς τη γυναίκα του, μια και αυτή έχει ευαίσθητο χαρακτήρα και πληγώνεται εύκολα από το άπρεπο φέριμο του άντρα της.

● Το **«άπονέμοντες τιμήν»** θα πει πως δικαιούται η γυναίκα, κατ' αξία και δικαιοτιμήν από τον άντρα της, για να νιώθει πλάι του ισάξια ύπαρξη, και να δικαιούται και ο άντρας ανταπόδοσης ισάξιας τιμής από τη

γυναίκα του. Η αμοιβαιότητα νοείται ως ισοτιμία, όχι ως ανισότητα. Με τιμή θά 'χεις τιμή. Ό,τι θέλεις από τους άλλους, το χρωστάς στους άλλους κατά το νόμο του Ιησού Χριστού. Θέλεις άντρα να σε τιμά η γυναίκα σου, οφείλεις να την τιμάς και συ, αυτό είναι όλο και είναι απλό για την οικογενειακή ζωή.

● Το «ως και συγκληρονόμοι χάριτος ζωής» θα πει πως η άλλη ζωή, η αιώνια είναι χάρισμα του Θεού και τη δικαιούνται άντρας και γυναίκα μαζί, μια και είναι παιδιά του Θεού και συγκληρονόμοι της άλλης ζωής. Στην περίπτωση όμως αυτή τα ίσα δικαιώματα προϋποθέτουν αντίστοιχα καθήκοντα, για νά 'ναι χριστιανική η οικογενειακή ζωή και νά 'χουν δικαίωμα άντρας και γυναίκα νά 'ναι συγκληρονόμοι της αιώνιας ζωής.

● Το «μη εγκόπτεσθαι τας προσευχάς» θα πει πως η συμπροσευχή του αντρόγυνου θέλει το ομόψυχο και το ομόψυχο διαταράσσεται από το άπρεπο φέρσιμο του άντρα και δημιουργείται ψυχρότητα, οπότε δε γίνεται συμπροσευχή και είναι απαραίτητο να γίνεται, γιατί όπου «δύο ή τρεις συμπροσεύχονται στο Χριστό εκεί και ο Χριστός μαζί τους βοηθός τους και οδηγός τους (Ματθ. ιη' 20).

δ) με την ευχή ν' αλλάξει η αποστολι-

κή περικοπή, για να μην ακούγεται στο στεφάνωμα «ή δέ γυνή, ίνα φοβήται τον άνδρα», μια και δεν είναι κανόνας και επισκιάζει τον κανόνα της αγάπης. Ο Παύλος είπε τόσα για την αμοιβαιότητα και η εκκλησία βρήκε την εξαιρεση του φόβου να θυμίσει στη γυναίκα τη στιγμή της χαράς της για το γάμο της; Ο Πάυλος είπε και «οί άνδρες αγαπάτε τας γυναίκας καί μη πικραίνεσθε προς αúτας» (Κολασ. γ' 19).

και αυτό έχει βαθύτερο νόημα για τη συζυγική ευτυχία. Το μαρτυρεί η διατύπωση. Δεν έφτανε το «αγαπάτε» και ας έφτανε. Και έφτανε, γιατί το «μη πικραίνεσθε» περιέχεται στο «αγαπάτε». Όποιος αγαπά δε φέρεται με πικρό τρόπο στο πρόσωπο που αγαπά. Η προσθήκη σημαίνει έμφαση. Σημαίνει επεξήγηση ότι στην αγάπη δεν χωρούν πείσματα, ιδιοτροπίες, βιαιότητες, απρέπειες, που πικραίνουν και δεν χαροποιούν τη γυναίκα σύζυγο.

Εξάλλου, φαίνεται σαν παραφωνία η αποστολική περικοπή σε σχέση με την ευαγγελική. Στη μια γυναίκα που θα γίνει μάνα εμφυτεύεται ο φόβος του άντρα και στην άλλη γυναίκα μάνα εξαιρείται η τιμή στη μάνα με υπακοή του γιού της άντρα. Ο Ιησούς κάνει το θαύμα, κάνοντας το νερό κρασί, για να μη χαλάσει το χατήρι της

μάννας του, κατά το ανθρώπινο μάνας του, μια και είπε πως δεν ήταν ακόμη καιρός για θαύματα (ιω. β' 3, 4).

Έπειτα, αν ο γάμος

«μυστήριον μέγα έστί» (Εφεσ. ε', 32) και είναι, μια και ευλογήθηκε από το Θεό με το «αύξάνεσθε καί πληθύνεσθε» (Γεν. α' 28), θα πει παρουσία αγίου Πνεύματος, άόρατη δύναμη που ενώνει δυο ψυχές με δική τους συγκατάθεση για κοινό σκοπό, κι αν ναι, η συγκατάθεση της γυναίκας είναι ν' αγαπά και να αγαπιέται, όχι να ζει με το φόβο του άντρα της. Η αγάπη ενώνει και η ένωση είναι ο γάμος, ενώ ο φόβος χωρίζει και δεν γίνεται ένωση, δε γίνεται γάμος. Ο φόβος είναι μια συμβολή, όχι και μια ευλογία. Και ό,τι γίνεται από φόβο δεν έχει αξία για εκτίμηση. Η διάθεση, η θέληση είναι η αρετή και αυτή μετράει στη ζωή,